DOI: [10.32702/2307-2105-2020.4.50](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.50)

УДК 336:338

*А. П. Дорошенко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень,
Полтавська державна аграрна академія
ORCID ID: 0000-0002-6314-1586
О. В. Єгорова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень,
Полтавська державна аграрна академія
ORCID ID: 0000-0002-6868-2103
О. О. Дорошенко,
к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту,
Полтавська державна аграрна академія
ORCID ID: 0000-0003-1163-8635*

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ ТА МЕТОДИ ЇЇ СТРИМУВАННЯ

*A. Doroshenko
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Economic theory and economic research,
Poltava State Agrarian Academy, Poltava
O. Egorova
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Economic theory and economic research,
Poltava State Agrarian Academy, Poltava
O. Doroshenko
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Credit,
Poltava State Agrarian Academy, Poltava*

CONTEMPORARY FEATURES OF INFLATION IN UKRAINE AND METHODS OF INFLATION CONTROL

Процес становлення та подальшого зміцнення економічних систем неодмінно передбачає вживання комплексних заходів зі стабілізації та відновлення економічного зростання. Важливою умовою такого зростання є стабільність вітчизняної грошової одиниці, що проявляється у стійкій купівельній спроможності та низьких темпах інфляції (знецінення). Тенденції останніх років свідчать, що істотні темпи знецінення окрім значного негативного економічного ефекту призводять і до певного соціального розширення та соціальної напруги. Розуміння основних принципів та механізмів виникнення і розвитку інфляційних процесів дасть більш чітку уяву щодо майбутніх негативних наслідків, а також дозволить формувати ефективні шляхи зниження чи нівелювання результатів (як економічних так і певним чином соціальних) падіння купівельної спроможності вітчизняної грошової одиниці. На основі вищезазначеного в статті було розглянуто підходи до трактування категорії «інфляція». Проведений аналіз класифікаційних підходів до виокремлення видів інфляції

(залежно від темпів зростання цін, від причин виникнення). Наголошено на причинах та наслідках для економіки та суспільства інфляції попиту та інфляції витрат. Проведено аналіз динаміки зміни рівня інфляції в Україні за 2013 – 2019 роки.

Охарактеризовані методи нівелювання інфляційних процесів, які використовувалися у вітчизняній економіці. Здійснено групування методів боротьби з інфляцією в короткостроковому та довгостроковому періоді. Розглянуто сутність та особливості застосування методу інфляційного таргетування. Наголошено на перевагах інфляційного таргетування. Сформовано принципи та механізми стабілізації економічної системи на основі сукупості антиінфляційних заходів.

У статті автор вказує на причини інфляційних процесів, їх негативні наслідки та наводить вагомі аргументи щодо необхідності проведення прогнозованої та ефективної антиінфляційної політики країни, як комплексу заходів, що повинні враховувати вплив не лише внутрішніх чинників економічного життя, а й враховувати тенденції розвитку світової економічної кон'юнктури.

Таким чином, в економічній складовій переважної більшості країн світу дедалі більшої уваги з боку провідних економістів та науковців заслуговує вирішення питання ведення зваженої антиінфляційної політики держави. Відсутність ефективності в проведенні такої політики може спричинити дестабілізацію всіх економічних процесів, призвести до фактичної неспроможності держави виконати свій бюджет, до повної втрати контролю над динамікою цін та позбавленням будь-якого соціального захисту найбільш незабезпечених верств населення.

The process of formation and further strengthening of economic systems inevitably involves taking complex measures to stabilize and restore economic growth. An important condition for such growth is the stability of the home currency, which is shown in a stable purchasing power and low inflation (devaluation).

Recent years have shown that significant devaluation rates, in addition to considerable negative economic effects, also lead to some social stratification and social tension. Understanding the basic principles and mechanisms of the emergence and development of inflationary processes will give a better understanding of the negative effects in future, as well as will form effective ways of reducing or offsetting the results (both economic and socially) of the decline in the purchasing power of the home currency.

Based on the above, the article considered approaches to interpreting the category «inflation». Classification of approaches to definition of inflation types is analyzed (depending on the rate of increase of prices, on the causes of occurrence). The reasons and effects of demand and cost inflation on the economy and society are emphasized. The dynamics of inflation in Ukraine for 2013 – 2019 has been analyzed.

The methods of leveling inflationary processes used in the domestic economy are characterized. The methods of leveling inflation have been grouped into the short and long term. The essence and features of application of the method of inflation targeting are considered. The benefits of inflation targeting are emphasized. The principles and mechanisms of stabilization of the economic system based on the totality of anti-inflation measures have been formed.

In the article the author points out the reasons of inflationary processes, their negative consequences and presents strong arguments about the necessity of conducting predictable and effective anti-inflationary policy of the country, as a set of measures that should take into account not only the internal factors of economic life, but the tendencies of development of the world economic climate as well.

Thus, in the economic component of the vast majority of countries in the world, increasing attention from leading economists and scholars deserves to be addressed by the conduct of a prudent anti-inflationary policy of the state. The lack of efficiency in the implementation of such a policy can lead to destabilization of all economic processes, can lead to the actual inability of the state to fulfill its budget, to complete loss of control over the dynamics of prices and deprivation of any social protection of the most deprived population.

Ключові слова. Інфляція; зростання; економіка; знецінення; грошовий обіг.

Keywords. Inflation; growth; economy; depreciation; monetary circulation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний світ зіштовхується зі значною чисельністю викликів, що характеризуються як зниженням рівня життя населення, так і рівня його доходів. Важливою проблемою серед таких викликів є інфляція (загальне зростання цін) та боротьба з нею. Інфляція в своїх крайніх проявах призводить до зниження рівня життя населення, втрати грошовою одиницею купівельної спроможності, руйнування грошово-товарного обігу та поширення сфери бартерних відносин, що певним чином дає змогу товаровиробникам частково уникнути знецінення власних товарів. Одночасно інфляція підвищує рівень недовіри населення до власної грошової одиниці, поширення небажання приймати її як офіційний засіб платежу та розповсюдження в розрахунковій сфері «долларизації». Все це та значна чисельність інших проблем в економіці, що породжуються інфляційними чинниками, і обумовили актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження явища як самої інфляції, так і причин її виникнення та наслідків досліджувала значна кількість вчених, що таким чином намагались знайти відносно результативні методи її подолання. Теоретичну базу дослідження проблем інфляції становлять праці класиків економічної науки Дж. М. Кейнса, А. Сміта, Д. Рікардо та М. Фрідмана.

Серед численних вітчизняних науковців дослідженню процесів виникнення та розвитку інфляції були присвячені праці П. М. Макаренка, А. С. Гальчинського, М. І. Савлука, В. В. Сьомченка та ін. Проте незважаючи на досить велику кількість проведених досліджень, щодо визначення сутності інфляції та причин її виникнення, це питання все ще залишається відкритим та надзвичайно актуальним, оскільки кожна країна в процесі свого розвитку зіштовхується зі специфічними її рисами та особливостями, що не дають змогу розробити уніфікованого «рецепту» боротьби з інфляцією, а кожен випадок потребує індивідуального підходу та специфічних методів подолання.

Постановка завдання. Основною метою статті є узагальнення інформації щодо інфляційних процесів в Україні протягом останніх років, що дасть змогу як визначити основні причини її виникнення, так і допоможе сформувати комплекс заходів для її усунення чи зниження негативного впливу на економіку загалом та суспільство зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки в економіці України відбулося ряд досить суттєвих потрясінь та змін, що були спричинені втратою частини економічного потенціалу, та знайшли свій прояв у зниженні обсягів виробництва, банкрутстві банківських установ, зростанні рівня безробіття, зниженні рівня офіційної зайнятості та інших негативних аспектах, що, в загальному вигляді, призвели до зниження як купівельної спроможності так і рівня життя населення.

На побутовому рівні негативні прояви тогочасної економічної ситуації здебільшого асоціювалися зі зростанням цін (інфляцією) та відповідною втратою вітчизняною грошовою одиницею своєї купівельної спроможності. Що ж сучасні науковці розуміють під категорією «інфляція»:

- інфляція – це знецінення грошей, що виявляється через зростання цін [1];
- інфляція (inflation) – тривале зростання загального рівня цін, що відображає зниження купівельної спроможності грошової одиниці [2];
- інфляція зовні виглядає як знецінення грошей внаслідок їхньої надмірної емісії, яка супроводжується зростанням цін на товари та послуги [3];
- інфляція – це процес зростання споживчих цін на продовольчі, непродовольчі товари, послуга. Інфляція обкладає всіх громадян щоденним податком, що зменшує їх реальні доходи [4].

Таким чином, в загальному вигляді інфляцією ми називаємо тенденцію до зростання загального рівня цін, що одночасно супроводжується вилученням грошових коштів у населення. Проте сам факт такого зростання не є однозначною ознакою чогось негативного і може бути охарактеризоване як таке лише тоді, коли зростання цін носить досить істотний характер та одночасно супроводжується зниженням купівельної спроможності населення (ціни зростають швидшими темпами ніж зростають доходи населення). Саме за таких умов суспільство зазнає економічних втрат та погіршується рівень його життя.

Розглядаючи теоретичні аспекти інфляції, слід відмітити, що в сучасній науковій літературі наводяться декілька видів інфляції. Зараз ми охарактеризуємо лише ті що стосуються економічних процесів в Україні протягом 2013 – 2019 років. Залежно від темпів зростання цін виділяють три види інфляції: помірна, галопуюча та гіперінфляція. Відмінності в означених видах інфляції обумовлюються виключно темпами зростання цін. Хоча різні літературні та наукові джерела дещо по-різному ставляться до формування критеріїв темпів зростання, проте за будь-яких умов інфляція в Україні в 2014 – 2015 роках характеризується як галопуюча, і лише в 2018 – 2019 роках – як помірна.

Залежно від причин виникнення (фактор що її спричиняє) виокремлюють інфляцію попиту (провокує поведінка споживача) та інфляцію витрат (джерелом виникнення є господарська діяльність та поведінка товаровиробників).

Коли ми говоримо про інфляцію попиту, то зазвичай маємо на увазі зростання цін, що провокується споживачами в результаті зростання їх доходів та, як наслідок, сукупного попиту на ринку. Зрушення кривої

сукупного попиту призводить до порушення ринкової рівноваги та формування нових (більш високих) цін. Проте в 2014 – 2015 роках мало місце зростання цін на окремі категорії товарів, що було спровоковано не зростанням доходів населення, а збільшенням рівня попиту під впливом тогочасної ситуації як в економіці, так і в суспільстві, що в свою чергу, сформувалася під впливом військово-політичної ситуації того часу. Такими товарами були зазвичай товари першої необхідності (сіль, сірники, базові продукти харчування), а ціни на них після нетривалого періоду зростання або дещо знижувалися або взагалі поверталися до свого попереднього значення.

Більш значний як за розміром, так і за часом дії вплив на зниження рівня життя населення становила інфляція витрат, що знайшла своє відображення у зростанні вартості факторів виробництва для товаровиробників, а тому вони були змушені піднімати ціни на готову продукцію з метою забезпечення відшкодування понесених витрат та отримання прийнятної рівня прибутку. Таке зростання витрат було обумовлено зростанням вартості імпортованих ресурсів в результаті девальвації вітчизняної грошової одиниці. А оскільки нашу економіку можна охарактеризувати як досить імпортозалежну (енергоносії, сучасне обладнання, технології), то майже всі товари вітчизняного виробництва збільшили собівартість свого виготовлення. Одночасно автоматично зросла в 2-3 рази (відповідно до динаміки девальвації гривні) вартість і всіх імпортованих товарів.

Звичайно, можна зауважити, що в умовах підвищення цін на товари іноземного виробництва населення переорієнтується на більш дешеві – вітчизняні, проте в умовах фактичної відсутності альтернативи (більшість імпортованих технологічних товарів в Україні не виробляються) та збільшення цін і на товари власного виробництва в результаті дії вищенаведених чинників такий процес виявився неможливим.

Динаміку темпів інфляції в Україні проаналізуємо за допомогою табл. 1.

Таблиця 1.
Динаміка зміни рівня інфляції в Україні 2013 – 2020 рр.

Роки	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 ¹
Індекс інфляції	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1	99,9
Інфляція, %	0,5	24,9	43,3	12,4	13,7	9,8	4,1	-0,1
Зміни до попереднього року	0,5	23,9	18,3	-30,6	1,7	-4,2	-5,7	-4,2

¹Індекс інфляції за 2 місяці 2020 р.

Більш наочно показники наведеної таблиці ілюструє рис. 1.

Рис. 1. Динаміка індексу інфляції в Україні за 2013-2020 рр., %

Таким чином, відповідно до наведеної таблиці ми можемо спостерігати різке зростання інфляції в 2014 році (24,9 %) та її приріст до показників 2013 року на 23,9 в. п., в 2015 році була найвища інфляція за

досліджуваний період 2013 – 2020 років з показником 43,3 %, що було більше на 18,3 в. п. до показників інфляції в 2014 році.

В 2016 році інфляція становила 12,4 % та була на 30,6 в. п. менша порівняно до показника 2015 року. В 2017 році інфляція дещо прискорилося до рівня 13,7 %, що на 1,3 в. п. більше рівня попереднього року. В 2018 році інфляція уповільнилася до рівня 9,8 % що на 4,2 в.п. менше фактичного показника зростання цін у 2017 році. Якщо говорити про 2019 рік то можемо спостерігати уповільнення інфляційних процесів до 4,1 % що на 5,7 в. п. менше річного показника 2018 р., при цьому за даними Національного банку України інфляція у 2019 році становила 6,3 % або на 3,5 в. п. менше показників попереднього року.

Таким чином, слід відмітити, що протягом останніх шести років наша економіка загалом та суспільство зокрема зіштовхнулося з істотним зростанням цін в 2014 – 2015 роках то поступовим відновленням фінансового та платіжного балансу в наступні чотири роки.

Враховуючи вищезначені тенденції необхідно дослідити та охарактеризувати сучасні методи боротьби з інфляцією та більш детально зупинитися на тих, що були застосовані у вітчизняній економіці.

В загальному вигляді для боротьби з інфляцією, слід здійснити відповідні заходи:

- в короткостроковому періоді – запобігати необґрунтованому зростанню цін (тарифів) на окремі товари та послуги (особливо ті, що мають велике соціальне значення); запобігати проявам недобросовісної конкуренції та зловживанню монополюним становищем окремих товаровиробників; обмежити ціни та торгівельні націнки; обмежити емісію грошей для покриття поточного дефіциту державного бюджету.

- у довгостроковому періоді – зменшити енерговитрати вітчизняної економіки та її залежність від кон'юнктури світового енергоринку (враховуючи значний рівень залежності вітчизняної економіки від імпортних енергоносіїв та девальвацію вітчизняної грошової одиниці); сприяти розвитку різноманітних фінансових інструментів та фондового ринку, стимулювати нагромадження капіталу та реальні інвестиції в економіку, необхідні для ефективного перерозподілу тимчасово вільних активів на цілі активізації інвестиційної діяльності та модернізації вітчизняної економіки; проведення урядом та Національним Банком України комплексу заходів монетарного і фінансового характеру, щоб запобігати надмірному зростанню попиту тощо [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Національний банк України з метою забезпечення комплексу заходів щодо стримування інфляції в 2016 році перейшов до політики інфляційного таргетування, що має як свої переваги так і недоліки [1, 5]. Таргетування – спосіб реалізації господарської політики держави або окремого підприємства. Полягає у виборі певної економічної «мішені», на яку треба впливати, щоб досягти певних результатів, поставленої мети. Зокрема, регулювання приросту грошової маси, яких дотримуються у своїй політиці центральні банки.

До переваг інфляційного таргетування належить:

- прозорість грошово-кредитної політики, що підвищує рівень довіри та контролю до органів що забезпечують реалізацію основних принципів монетарної політики;

- чіткий та зрозумілий цільовий монетарний орієнтир, що формує контрольні завдання та забезпечує реальні прогнози на макроекономічному рівні;

- зниження дестабілізуючого впливу на кон'юнктуру ринку, що проявляється через регульований чинником у вигляді майбутніх інфляційних очікувань;

- попередження високих сплесків інфляційної динаміки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, слід відмітити, що за останні 6 років економіка України зіштовхнулася з рядом суттєвих випробувань, неостаннє місце серед яких зайняла інфляція та її негативні наслідки. Досвід попередніх років та політики країни в сфері антиінфляційного регулювання дає можливість стверджувати, що з метою забезпечення стабільності вітчизняної грошової одиниці та недопущення зниження рівня життя населення необхідна активна державна політика в сфері монетарного регулювання (особливо під час посилення зовнішніх тисків на економічну ситуацію в країні), забезпечення індексації та приросту доходів населення на рівні не нижчому офіційних показників інфляції, обмеження державних витрат на напрямків неефективного використання бюджетного фінансування. Означені напрямки дозволять частково компенсувати знецінення грошових коштів населення та певним чином стабілізувати грошовий обіг та інфляцію.

Список літератури.

1. Гроші та кредит: підручник. 6-те вид., перероб. і доп./ М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за ред. М. І. Савлука. Київ : КНЕУ, 2011. 589 с.
2. Глосарій банківської термінології. Національний банк України. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123344&cat_id=123215 (дата звернення 08.01.2020).
3. Економічна теорія: Політекономія: підручник. 9-те вид., доповн. / В. Д. Базилевич, В. М. Попов, К. С. Базилевич, Н. І. Гражевська ; за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2014. 710 с.
4. Пинзеник В. Коні не винні або реформи чи їх імітація. Київ : Академія, 1998. 128 с. URL: http://pynzenyk.com.ua/Achievements/detail.php?ID=414&SECTION_ID=83 (дата звернення 22.01.2020).
5. Лопух К. В. Взаємозв'язок інфляції та безробіття: монетаристський підхід до аналізу. *Ефективна економіка*, 2013. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=-1&z=2328> (дата звернення 12.11.2019).
6. Білокінь Л. О. Теоретичні основи інфляції, її особливості в Україні та вплив на економіку. *Економіка та держава*, 2014. № 12. С. 153 – 156.

7. Алімпієв Є. В. Інфляційне таргетування за умови асиметрії загального рівня цін. Фінанси України, 2010. № 10. С. 21 – 28.
8. Сьомченко В. В., Нужна Ю. Р. Аналіз інфляційних процесів в Україні. Вісник Запорізького національного університету, 2015. № 4 (28). С. 102 – 109.
9. Річний звіт Національного банку України за 2018 р. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2018.pdf?v=4 (дата звернення 12.11.2019).
10. Інфляційний звіт Національного банку України за січень 2020 р. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4 (дата звернення 05.03.2020).

References.

1. Savluk, M. I. Moroz, A. M. Lazepko, I. M. and Pukhovkina, M. F. (2011), *Hroshi ta kredyt [Money and credit]*, 6-th ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. The official site of National Bank of Ukraine (2020), “Hlosarij bankivs'koi terminolohii”, available at: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123344&cat_id=123215 (Accessed 8 January 2020).
3. Bazylevych, V. D. Popov, V. M. Bazylevych, K. S. and Hrazhevs'ka, N. I. (2014), *Ekonomichna teoriia: Politekonomiia [Economic theory: Political economy]*, 9-th ed, Znannia, Kyiv, Ukraine.
4. Pynzenyk, V. (1998) *Koni ne vynni abo reformy chy ikh imitatsiia [Horses are not guilty or reformed or imitated]*, available at: http://pynzenyk.com.ua/Achievements/detail.php?ID=414&SECTION_ID=83 (accessed 22 January 2020).
5. Lopukh, K. V. (2013) “The relationship of inflation and unemployment: monetarist approach to the analysis”, *Efektivna ekonomika*, no. 9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2328> (accessed 12 November 2019).
6. Bilokin', L. O. (2014) “Teoretychni osnovy inflatsii, ii osoblyvosti v Ukraini ta vplyv na ekonomiku”, *Ekonomika ta derzhava*, no. 12, pp. 153 – 156.
7. Alimpiyev, E. V. (2010), “Inflation targeting under the condition of asymmetry in the General price level”, *Finance of Ukraine*, no. 10, pp. 21-28.
8. S'omchenko, V. V. and Nuzhna, Yu. R. (2015), “Analiz inflatsiinykh protsesiv v Ukraini”, *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu*, no. 4 (28), pp. 102-109.
9. Official website of the National Bank of Ukraine (2019), “Annual report of the National Bank of Ukraine for 2018”, available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2018.pdf?v=4 (accessed 12 November, 2019).
10. Official website of the National Bank of Ukraine (2020), “Inflation report National Bank of Ukraine in January 2020”, available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4 (accessed 5 March, 2020).

Стаття надійшла до редакції 25.03.2020 р.